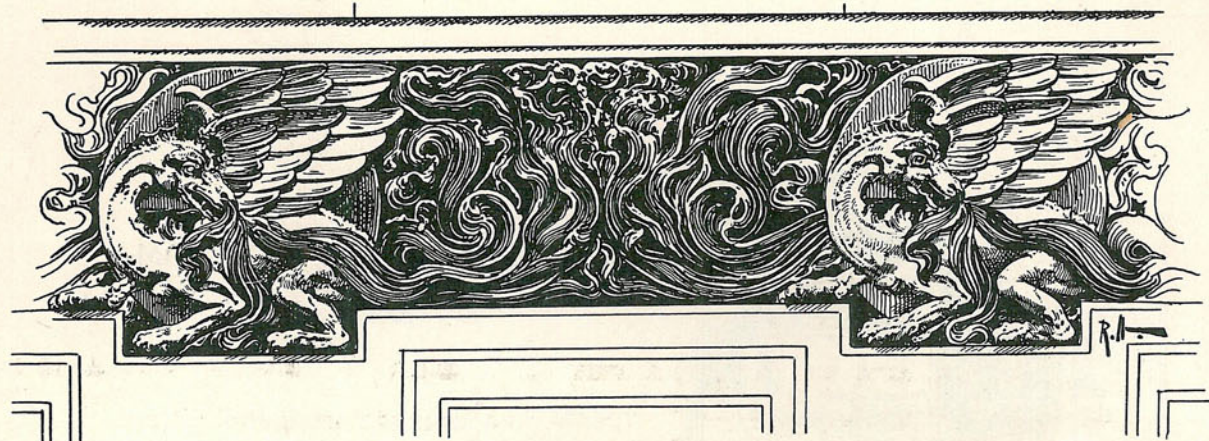

A TŰZ.

Részlet az Izabella-utcai 96. sz. házról.

A MODERN DISZÍTÓ MŰVÉSZET AZ ÉPÍTÉSZETBEN.

Mozog és forrong az egész művészvilág. Egy egész évszázadnak meddőségét és ürességét kell pótolni; meg kell teremteni a legnagyobb haladás századának specifikus művészetét.

Alig pár éve annak, hogy Angolországban megfújták a dekoratív művészetek újjászületésének harsonáját és ma már visszhangzik attól az egész világ és sorompóba állnak korunk legkiválóbb művészei, hogy diadalra vigyék az új eszméket. A reneszánsz dicső ideje óta nem volt ehhez hasonlóan intenzív mozgalom a képzőművészetek körében. Új iskolák alakulnak a festészetben és a szobrászatban, melyek mindegyike új eszméket hoz, újabb meg újabb problémákat old meg és már nincs távol az idő, midőn a még forrongó elemekből ki fog jegecesedni a mai kornak sajátos művészete: a második reneszánsz.

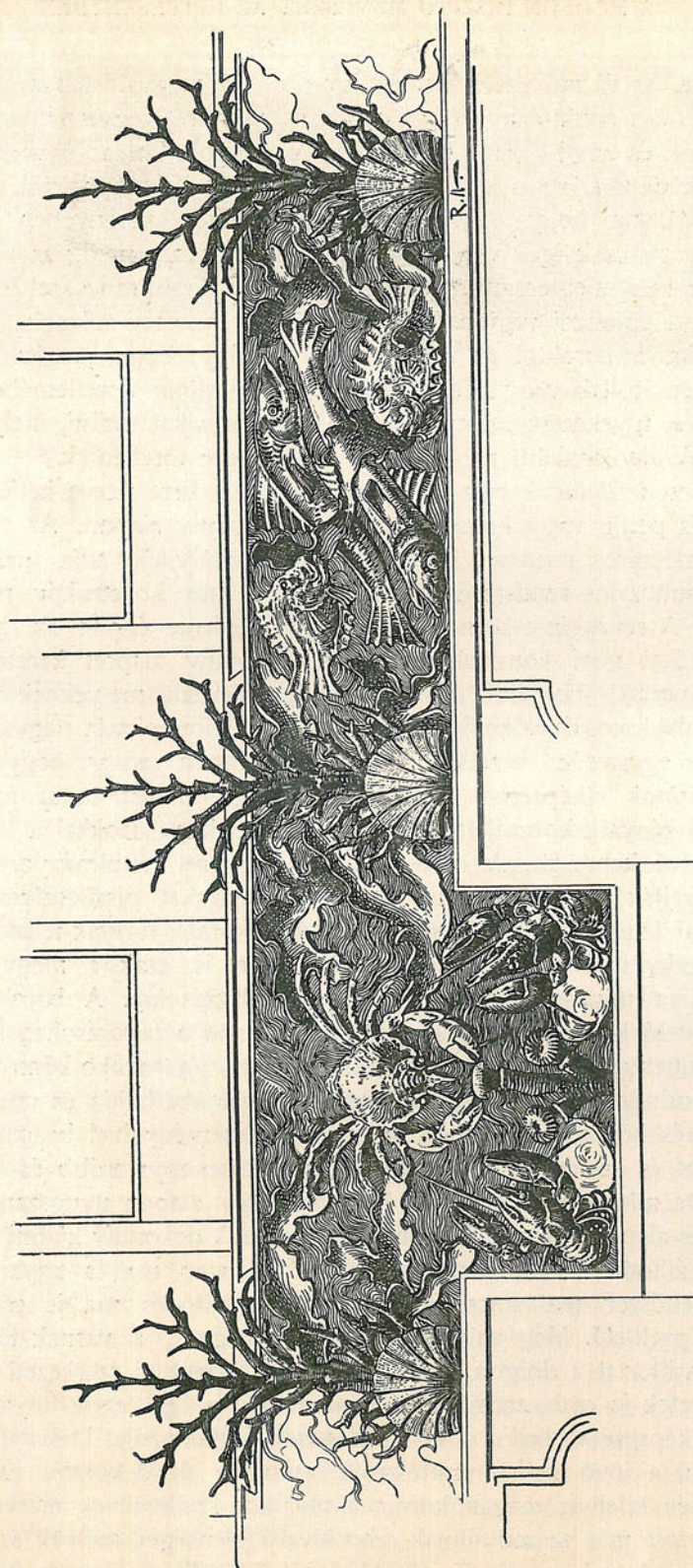
Egy dolog már ma is bizonyos; az, hogy a jövőben a dekoratív művészetet illeti meg az első hely. Nem is lehet ez másképp praktikus irányzatú századunkban, mely minden tárgynak célját kutatja, mely nem éri be azzal, hogy a művészet öncél legyen, hanem követeli, hogy az a mindennapi élethez alkalmazkodjék. Hogy foglalkozzék mindazokkal a tárgyakkal, melyek bennünket folytonosan környeznek, melyeket mindig látunk, árasztja be fényével még a legszerényebb ember hajlékát is, értse meg és szeresse azt mindenki olyannyira, hogy életszükséglet legyen, mint ahogy az volt a régi Görögországban és a reneszánsz idő Florencében. A semmitmondó keretképek és unalmas szobrok nem lesznek többé a művészet arisztokratái, hanem ezeknek is alkalmazkodniuk kell a valódi szépnek abba a keretébe, melyet csak az összes képzőművészeteknek együttes és egyenrangú közreműködése alkothat meg.

És valóban, az új művészet tényleg ezen elvek megvalósítására törekszik, és hogy mily fényes eredménnyel, azt mutatják az „Art Nouveau” intézményei, a párisi szalonok és angol „Arts and Crafts” kiállítások, hol az összes művészetek együttes működése által a legbámulatosabb művészi kompozíciók látnak napvilágot. Csodálatos, hogy a művészetek eme nemes versenyében az építészet eddig nem, vagy csak igen csekély mértékben vett részt, pedig az volna hivatva vezérszerepre, mert megteremti a keretet, melyben a többi művészet érvényesülhet. A jelen század építészei végigpróbálták az összes történelmi stílusokat; az antiktól a reneszánszig, a baroktól az empire-ig, vagy úgy, hogy meglevő épületeket egyszerűen lemásoltak, vagy pedig, hogy az illető stílusok szelleméhez szigorúan alkalmazkodva, igyekeztek bizonyos módosított formákat találni, melyek, ha nem is voltak újak, de legalább mégis némi eredetiségre törekedtek.

Mily alapon fejlődhetik egy új építészeti stílus? Erre nézve kétféle megoldás lehetséges, és pedig vagy konstruktív, vagy dekoratív alapon. Az antik stílusok jellegét az arkitravos rendszer következetes keresztülvitele adja meg, a középkoriakét, a boltozatos rendszeré. E kettőn kívül más konstruktív rendszer mai napig nincs. A reneszánsz-kornak legnagyobb érdeme éppen az, hogy új építészeti formákat nem konstruktív, hanem dekoratív alapon keresett és talált. A gazdag főurak és polgárok díszes palotákat akartak, melyeknek már külseje is mutatta tulajdonosuk előkelőségét és melyeknek homlokzata nagyságánál fogva sem volt oly egyszerűen kezelhető, mint előbb. Innen van az, hogy a reneszánsz építészet a *falnak* kiképzésére fektette a főszűrt, fölhasználta az antik stílusok oszlopait, párkányait, konzoljait és többi formáit, hogy azokkal a falat tagozza; és a nyílásokat keretezze. A reneszánsz-kor építészei tanulmányozták és megfelelően stilizálták a természet alkotásait, hogy azokat díszítéseiken felhasználhassák, szóval tehát működésük súlypontja új dekoratív formák feltalálásában van. És ezt a törekvést látjuk a későbbi stílusokban is, csak a megváltozott kor-szellem nyoma mindig változó a művészi alkotásokra. A barok-idők nehéz pompát kedvelő közönsége túlhalmozza és túldiszíti a tagozásokat, kariatidákkal, gazdag ornamentumokkal és kartus-okkal dolgozik; a rokoko könnyelmű és élv-sovár kora, mindenféle lehető és lehetetlen alakzatokká hajtja és csigába csavarja a profilokat és könnyű, mesterileg komponált díszítményeivel beágyazza a falakat. Végre a copf és az empire a szertelenségéből átcsap egyszerűbb és klasszikusabb formákba. De mindezek a különböző stílusok egy alapon nyugszanak, a dekoratív kiképzés alapján, és így különbözőségük is csak dekoratív különbözőség lehet.

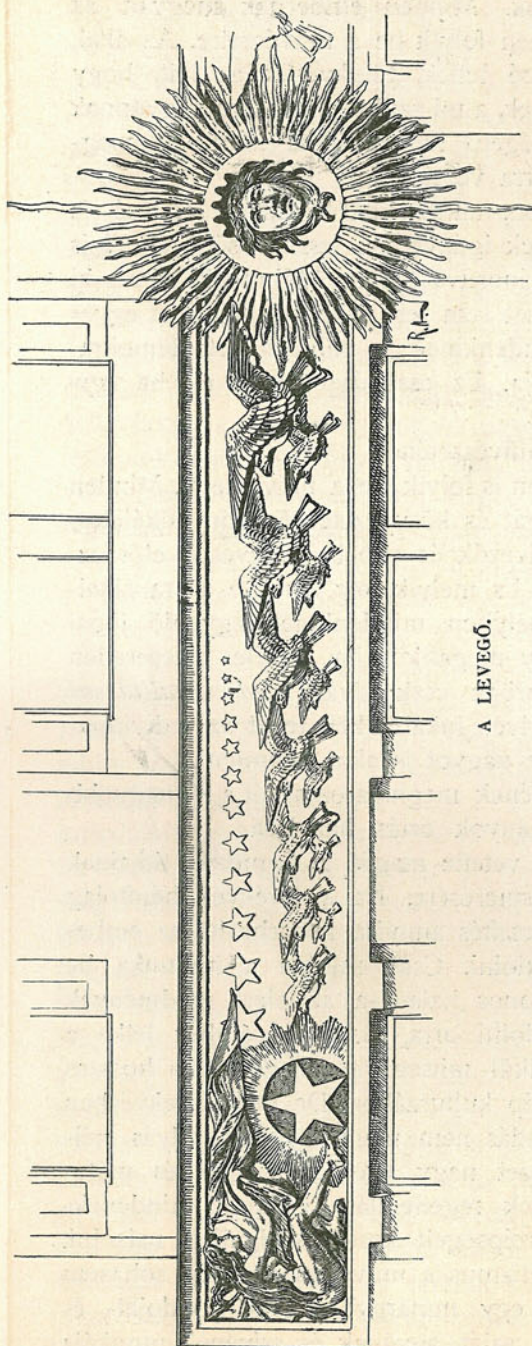
És hogy állunk e tekintetben mai nap? Az alap ma is ugyanaz, mert új szerkezeti rendszer ma sincs és így a továbbfejlődés ma is csak dekoratív alapokon képzelhető. Még az új konstruktív anyagnak, a vasnak tömeges használata sem változtat a dolgon, mert a vas sem teremt új szerkezeti alapot, mert a vasszerkezetek is csak arkitravos rendszerek, és így ezen anyagnak is csak dekoratív kiképzésével kell a jövő építészenek foglalkoznia. Dekoratív alapra kell tehát fektetni a jövő század építészetét, valamely új dekoratív eszmére, mely következetesen kifejtve, magán hordja a mai kor szellemének markans bélyegét.

Melyek most már századunknak azon kiváló jelenségei, melyek szükségképpen nyomot hagynak művészetünkben? Mi fogja megállapítani a modern művészet

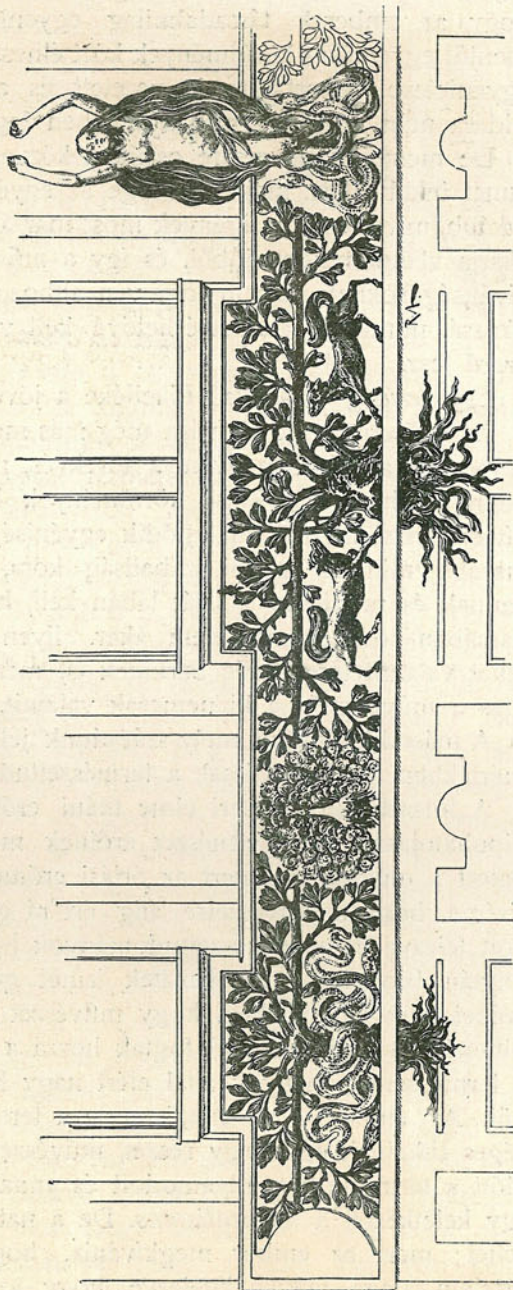

A víz.

Részlet az Izabella-utcai 96. sz. házról.

A LEVEGŐ.

A FÖLD.

Részletek az Izabella-utcai 94. sz. házról.

ama kellékeit, melyek ezt a régi művészettől megkülönböztetik? A nagy forradalmak által a rangkülönbségek megszűntek. Minden embernek megvan az egyéni szabadsága. E körülmény kétféleképpen folyik be a művészetre. Az által, hogy az emberek társadalmilag egyenlőbbé lettek, törekvésük az lett, hogy mentől egyenlőbb körülmények közt élhessenek, a mi szükségképpen a vagyonnak egyenletesb felosztására is vezetett és az égető szocialistikus kérdések megoldása után még nagyobb mértékben fog arra vezetni.

De mennél több részre oszlik a közvagyon, annál kisebb lesz az egyesé és annál inkább lesz majd szüksége az egyénnek igényeinek leszállítására, annál is inkább, mivel ezek az igények most már általánosítva lesznek. Mindenki részét ki akarja venni minden jóból, és így a művészet sem lesz már privilegiuma egyes kiváltságosoknak, hanem joga van ahhoz mindenkinek; a művészetnek demokratikussá, mindenki által elérhetővé kell válnia. Ez csak úgy érhető el, ha *egyszerű* lesz.

Egyszerűség tehát első főkélléke a jövő művészetének.

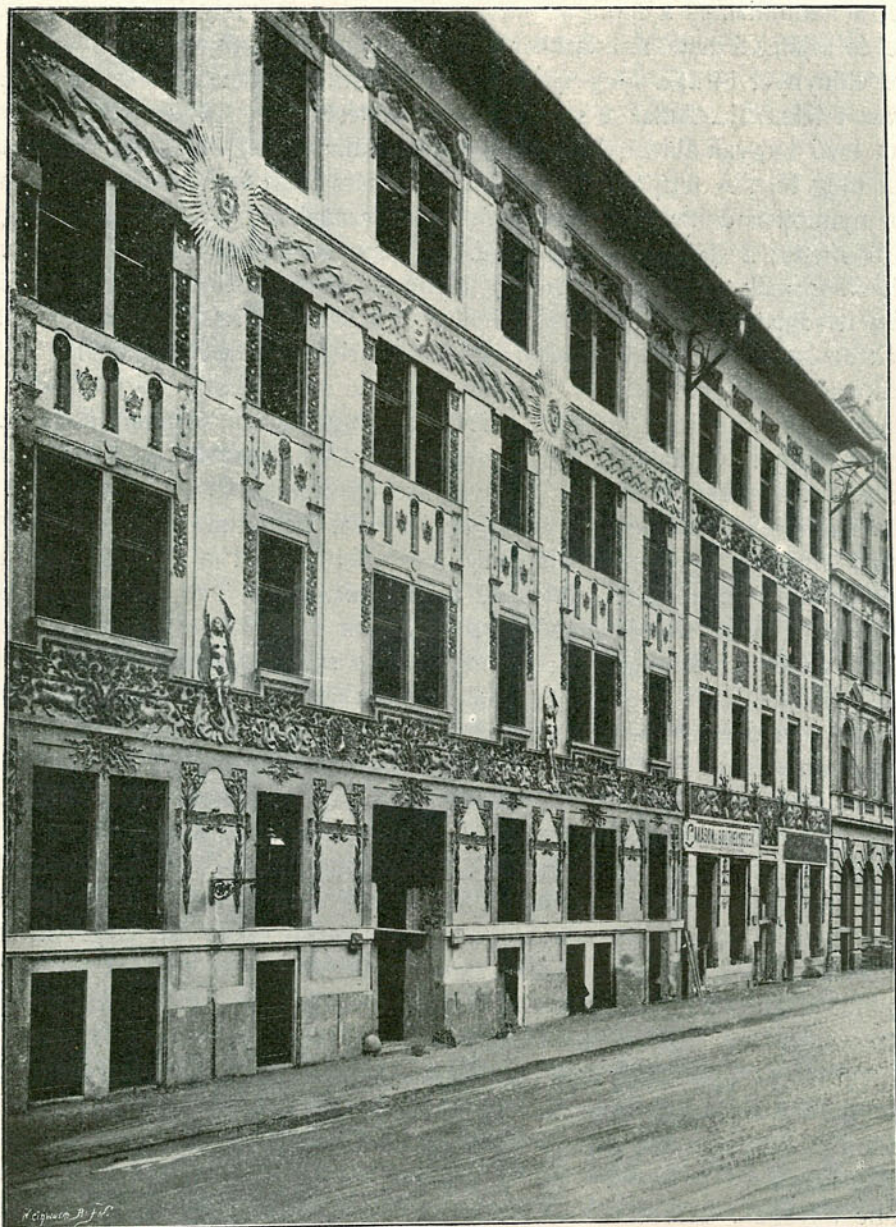
Az emberi jogok kivívása még más módon is folyik be a művészetre. Minden emberben a priori megvan a törekvés, magát és környezetét folyton tökéletesíteni, és ha erre a külső körülmények kedvezők és ebbeli törekvéseit előmozdítják, óriási mértékben fejlődik egyénisége. És melyik kor lehet e célra alkalmasabb, mint az egyéni szabadság kora, melyben mindenkinek egyenlő jogai vannak és mindenki a saját lábán kell, hogy megálljon, ha az élet elkeseredett harcában tönkremenni nem akar. Ilyen korban csak kiváló *individualitással* lehet valamit teremtenie bárkinek is, mennyivel inkább kell tehát az individualitás a művésznek, a ki nemcsak valamit, de nagyot is akar teremteni.

A második tényező, mely századunk jellegének meghatározásánál a legnagyobb mértékben bír befolyással, a természettudományok óriási haladása.

A fölszabadult emberi elme titáni erővel vetette magát a természet titkainak kipuhatólására és a természet erőinek megismerésére. Ez a törekvés bénítólag hatott a művészetre, mert az óriási erőmegfeszítés annyira absorbeálta az emberiséget, hogy a művészetre alig ért rá gondolni. Csak miután a főmunka be volt fejezve és a természettudományok folytonos haladása az elért eredmények folytán biztosítva volt, kezdtek ismét gondolni arra, hogy az ember lelke a szépet nem nélkülözheti, hogy művészet nélkül mitsem ér az élet és a hosszas pihenés által újult erővel fogtak hozzá a szép kultuszához. De ezen törekvésben a természettudományok által elért nagy haladás nem maradhatott befolyás nélkül. Az ember, a ki megismerte a természet nagy, örök szépségeit és mély-séges titkainak egy nagy részét, művészetének regenerálása céljából mindenekelőtt a természethez folyamodott és annak szépségeit kezdte szolgailag másolni. Így keletkezett a *naturalizmus*. De a naturalizmus a művészet végcélja sohasem lehet; mert az ember megkívánja, hogy egy műtárgyban saját gondolat- és értelem-világa legyen kifejezve, hogy azon saját agyának és szívének munkája is látható legyen. „Es ist ja eben darum Kunst, weil es keine Natur ist“ — mint Göthe mondja.

Csak a természet alakzatainak az emberi individualitás által történt és a szép törvényeinek megfelelő átdolgozása tarthat igényt a művészi jelzőre.

De ha a naturalizmus már le is van tárgyalva és a művészetnek hivatott képviselői régen visszatértek a helyes útra, nem tagadható azon óriási befolyás, melyet a naturalizmus a modern művészetre gyakorolt, mely tényleg le is vonta belőle és sajátjává tette mindazokat a tulajdonságokat, melyek a művészet fejlődésére előnnyel bírnak. Megváltozott a naturalizmus behatása alatt a festészet és szobrászat technikája. Amaz a szabad levegő festését, a lég perspektíváját, a mozgásban levő tárgyak ábrázolását, emez pedig a lüktető élet dekoratív visszaadását tanulta meg tőle. A természet behatóbb tanulmányozása száz meg száz új motívumot nyújtott a dekoratív művésznak, a ki ezáltal a feldolgozandó anyagnak körét bővítette; a stilizálásnak egy egész új nemét állapította meg, mely nem a természeti formáknak a lehetetlenségig menő szétszaggatásában kereste a díszítő művész feladatát, hanem ezeket a formákat saját természetességükben adja vissza és csak azoknak csoportosítása által igyekszik dekoratív hatásukat elérni. Ezáltal átalakította a felületkezelést és megteremtette a szöveteknek, kárpitoknak, fal-festésnek ama bámulatos mintáit, melyet az angolok és újabban a francziák műveiben annyira csodálunk. Végre megtanította a művészt a nyers anyag szépségeinek megismerésére és a szép anyagnak természetszerű felhasználására. És ezen, a naturalizmusból kifolyó anyagmegismerést nem tudom eléggé melegen a díszítő művész figyelmébe ajánlani, mert ebből ered a modern művészet legpregnansabb ismerete, a *tektonikus anyagfeldolgozás*. Tudjuk, hogy minden anyag csak a maga természetességében és abban a feldolgozásban szép, melyet természetes szerkezete megkíván; tudjuk, hogy a szép anyag mindenféle díszítés nélkül is hat és azért végre meg kell szünnie az anyag hamisításának, mely eddig mint valóságos rákfene élősködött a díszítő művészetek testén. Ne ámítsuk önmagunkat és a világot, a mikor téglából és gipszből követ vagy fát, puhafából keményet, olajfestékből márványt csinálunk, hanem maradjunk meg, ha nem telik nemesebbre, az egyszerűbb anyagnál és igyekezzünk az annak megfelelő művészi formákat megtalálni. És ebben az utóbbi körülményben látom főképen okát annak, hogy az építészet eddig még nem követi a többi művészet példáját és nem lépett még a modernizálás ösvényére, nem tud céljainak megfelelő díszítést találni és nem tudja a modern díszítményt anyagára alkalmazni. Ott, a hol alkalma van az építésznek kőben dolgozni, még könnyebben megy a dolog, mert ott csak a díszítést kell a modern szellemnek megfelelően átalakítani és az apparatust egyszerűsíteni. Az építészeti hatás leghatalmasabb eszköze a rusztika, az oszlopok és erős kiugrású párkányok, nem ellenkezvén a kő tektonikájával, megtarthatók, de mit csináljon az építész ott, hol vakolattal és gipszszel kénytelen dolgozni? Pedig mai nap legtöbbször ezek a rendelkezésre álló anyagok. Nos tehát, akkor keressünk ennek az anyagnak megfelelő dekoratív megoldásokat és tartsuk szem előtt, hogy semmiféle anyag nem oly rossz hogy abba egy valódi művész lelket ne tudna önteni. Tisztában kell lennünk avval, hogy ha vakolt homlokzatokat tektonikusan akarunk megoldani, szakítanunk kell az architektúrának majdnem összes eddigi alapalakjaival. Kiugró párkányok, oromzatok, oszlopok, a rusztika, tektonikus szemmel nézve, lehetlenné válnak, ha nem kőből készíttetnek. És mi marad akkor még, amivel hatást érhetünk el? Marad még elég. Marad a nyílásoknak rithmusos elosztása

MODERN ORNAMENTIKÁVAL DISZÍTETT HÁZAK.

(Izabella-utca 94. és 96. sz.)

és összefoglalása, marad a falfelületeknek felosztása táblákkal, szalagokkal és betétekkel és marad még a tulajdonképpeni diszítés, mely, ha végre felszabadul a régi sablonos kezeléstől, ezer és ezer új motívumot képes szolgáltatni. Diszitményekkel architektonikusan hatni nem elég szép feladat ez, egy építő művész ambíciójának?

*

Az itt felsorolt elveknek és szempontoknak kísérlettük meg kifejezést adni két lakóháznak (Izabella-utca 94. és 96.) homlokzatában. Azt hiszem, hogy ez az első kísérlet e téren (tudtommal még a külföldön sincs ilyenmő homlokzatmegoldás) és így valószínűleg részint szokatlansága, részint egy első kísérletnél majdnem kikerülhetlen hibái következtében erősen ki fogja hívni kollegáink kritikáját. De bátran és bizalommal fogtunk e kísérlethez és busásan meg leszünk jutalmazva fáradságunkért és tanulmányainkért akkor is, ha csak egy egészséges eszmét tudtunk megvalósítani azokból, melyeket fenn megemlítettem.

DISZITMÉNY-RÉSZLET.

Az Izabella-utcai 94. sz. ház főbejárójából.

Az itt közölt rajzok eléggé világosan beszélnek, csak még egynéhány megjegyzést akarok hozzájuk fűzni. A homlokzatokon kerültünk minden nagyobb-szerű architektonikus momentumot. A tagozás a lehető legegyszerűbb. Két széles, diszített friz osztja fel a homlokzatokat magassági irányban; az első és a második emelet ablakai a lehető legegyszerűbb módon össze vannak foglalva, és az egészet egy minden tagozás nélküli egyszerű homortag és egy messzire kiugró látható fapárkány koronázza. Jelleget az egésznek csak a diszítés ad, melyet a modern ornamentáció szellemében, az eddigi sablontól teljesen eltérőleg, igyekeztünk megoldani. A négy friz a négy elemet jelképezi. A nagyobbik háznál a felső friz két napja és az alsó frizből azok felé törekvő két meztelen női alak bizonyos rizalit-szerű osztást állapít meg, melyre a kisebbik háznál a homlokzat keskeny volta miatt szükség nem volt.

A földet stilizált fák, a földi hiúságot jelző pávák, kigyók és két a nap felé törekvő, de kigyók által a földön visszatartott női alak; a levegőt a nap, hold és csillagok, madársorok és az éjjel és nappal alakjai; a vizet halak, korallok és rákok; a tüzet tűzokádó sárkányok jelképezik. Felhasználtuk azonkívül az ablakereteknél, mellvédeken és pilléreken diszítésül a mályvát és napraforgót, liliomot, egy kákaszerű növény leveleit és egy sajátzerűen fonott sujtászerű szalagos

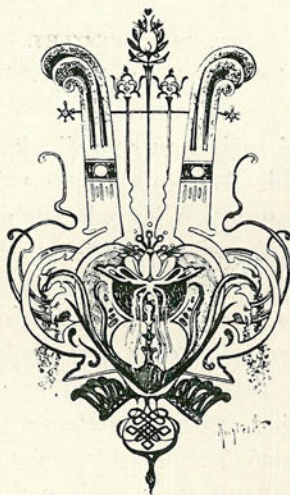
diszítményt, melyet magyarosnak is nevezhetünk. Végül még egyet jegyzek meg és ez talán a legfontosabb: azt, hogy a homlokzatok *színesek*.

Talán nem kell magyaráznom, hogy miért? Hisz mindnyájan tudjuk, hogy mennyire elszoktunk a színektől, hogy szemünk már föl sem tud fogni egy egészséges színhatást és hogy már régóta vágyódik látni minden valamire való művész a színt házainkon, mely jobbára megvolt az előbbi korok házain is és mely azokról oly hosszú időn át számúzve volt. Természetes tehát, hogy ha már eltértünk a sablontól, e tekintetben is megkísérlettük az újjítást, különösen mikor bízást remélhetjük, hogy e kísérletünket a szakkörök rokonszenvvel fogadják.

A festékek egyszerű mészfestékek, melyek egy régi recipe szerint turó és tojás hozzákeverése által lettek szilárdabbá és az eső behatása ellen állandóbbakká téve. A nagyobbik homlokzat kék-zöld és sárga, a kisebbik vörös és zöld színekkel bír. Mindkettőn ezenkívül a metallikus arany meglehetősen dúsan van alkalmazva.

Ezzel, azt hiszem, elmondtam mindent, ami e tárgyról e folyóirat olvasóit érdekelhette. Remélem, hogy a szakértő közönség a kísérletünket nem itéli meg egyoldalúan, hanem azt vizsgálja, vajjon akad-e benne egy elvetett mag, mely fejlesztésre képes és a mely talán egykor gondosabb és hozzáértőbb ápolás mellett hasznos gyümölcsöket hozhat?

Spiegel Frigyes.

MODERN DISZÍTMÉNY.

Tervezte Richter Aurél.